

**Краус Катерина Миколаївна  
Краус Наталія Миколаївна**

**Ретроспектива і сучасність  
оподаткування в Україні та  
за кордоном**

**МОНОГРАФІЯ**

Київ 2019

УДК 336.221(477+100)  
ББК 65.261.41  
К 78

**Рецензенти:**

**П. Леоненко**, доктор економічних наук, професор, завідувач відділу теорії економіки і фінансів ДННУ "Академія фінансового управління" (м. Київ);

**А. Пантелеймоненко**, доктор економічних наук, професор кафедри економічної теорії та прикладної економіки ВНЗ Укоопспілки "Полтавський університет економіки і торгівлі".

**Краус К. М., Краус Н. М.**

К 78 Ретроспектива і сучасність оподаткування в Україні та за кордоном: Монографія. – Київ: Аграр Медіа Груп, 2019. – 420 с.

ISBN 978-617-646-447-1

Чи наклали відбиток на сучасну систему оподаткування історичні традиції стягування податків? Як "коріння" сучасних проблем формування податкової бази та проведення податкової реформи незалежної України? Чи є сьогоднішній розвиток національної податкової системи найкращим з можливих? Чи сприяє існуюча система оподаткування становленню економіки інноваційного типу в Україні? Чи на часі проведення всебічного контент-аналізу стану податкових систем в глобалізованому світі із застосуванням загальноприйнятих у світовій науці критеріїв? Як місце в сучасній системі оподаткування мають посідати європейські цінності?

Автори пропонують відповіді на ці та інші запитання, усвідомлюючи, що вони не є остаточними. Монографія презентує важливу інсайдерську інформацію про стан речей, даючи можливість читачеві зробити свої висновки і включитись в обговорення цієї вкрай актуальної теми. Зокрема, в науковій праці розглянуто концептуальні аспекти дослідження закономірностей формування, становлення, функціонування та розвитку української податкової системи в ретроспективі. До того ж автори вважають, що податкова гармонізація і податкове планування, що можливі за умов ефективної роботи інститутів узгодження й довіри, є одними з вкрай важливих умов становлення економіки інноваційного типу в Україні в результаті інституціонально-структурних змін. Думка авторів: для вдосконалення та розвитку податкової системи України потрібне об'єктивне бачення ситуації, політична воля, продумані активні дії як урядовців й економістів-науковців, так і самих суб'єктів оподаткування, та поза всяким сумнівом врахування світового досвіду реформування податкових систем.

Монографія розрахована на науковців, підприємців, державних службовців і всіх, хто цікавиться податками, податковою системою та оподаткуванням.

ISBN 978-617-646-447-1

УДК 336.221(477+100)  
ББК 65.261.41

© Краус К. М., Краус Н. М., 2019  
© Аграр Медіа Груп, 2019

**ЗМІСТ**

|   |            |
|---|------------|
| ВСТУП.....  | 5          |
| Адам Сміт про податки та їх види.....   | 7          |
| <b>I. ГЕНЕЗА І КЛЮЧОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОПОДАТКУВАННЯ В СВІТІ.....</b>  | <b>20</b>  |
| 1.1. Історико-економічний аспект податків в період Античності.....  | 20         |
| 1.2. Характерні особливості податків часів Середньовіччя.....   | 47         |
| 1.3. Ретроспективний аналіз податків Ранняго Нового часу, Нового часу, Новітнього часу.....   | 51         |
| 1.4. Історичні традиції, тенденції і суперечності існування чужерідних податків.....  | 59         |
| <b>II. ЗАКОНОМІРНОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В РЕТРОСПЕКТИВІ.....</b>  | <b>80</b>  |
| 2.1. Еволюційний огляд формування структури місцевих податків, зборів і повинностей в рамках фінансової системи Київської Русі.....                                 | 80         |
| 2.2. Розвиток податкової бази місцевих і земських бюджетів за часів Великого князівства Литовського та Речі Посполитої.....   | 88         |
| 2.3. Принципи встановлення, введення та стягування місцевих податків козацької доби.....  | 97         |
| 2.4. Порядок і особливості запровадження податків та зборів в часи правління Петра I.....   | 105        |
| 2.5. Платники податків, об'єкт оподаткування і податкова база на українських землях після проведених реформ Катерини II.....  | 113        |
| 2.6. Особливості формування податкової бази XIX століття.....   | 116        |
| 2.7. Еволюція структури місцевих податків і зборів в першій половині XX століття.....   | 122        |
| 2.8. Відновлення та трансформація системи стягування податків в радянській Україні в другій половині XX століття.....   | 133        |
| 2.9. Ретроспективне "коріння" сучасних проблем формування податкової бази і проведення податкової реформи незалежної України (кінець XX ст. – початок XXI ст.)..... | 145        |
| <b>III. КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ТА ТРАДИЦІЇ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ.....</b>  | <b>158</b> |
| 3.1. Тенденції розвитку податкових систем індустріальних країн.....   | 158        |
| 3.2. Особливості роботи податкових систем унітарних держав.....   | 163        |
| 3.3. Сучасні тенденції та траєкторія розвитку податкових систем федеративних і конфедеративних держав.....  | 242        |
| 3.4. Характерні особливості системи оподаткування в країнах СНД.....  | 299        |
| 3.5. Загальна характеристика організації податкового кредиту в різних країнах світу.....  | 309        |
| 3.6. Світовий досвід реформування податкових систем і запровадження електронної звітності в сфері оподаткування.....  | 312        |

|  |            |
|--|------------|
| 3.7. Інституціональні аспекти оподаткування поліетиленових пакетів і пластику та особливості "податку на красу" в координатах світ-системи ..... | 338        |
| <b>IV. НАСТУПНІСТЬ ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ В РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ .....</b>                     | <b>348</b> |
| 4.1. Інституціональний устрій, концептуальні основи і змістові характеристики національної податкової системи.....                               | 348        |
| 4.2. Філософія взаємовпливів інститутів розвитку сфери фінансів на етапі становлення інноваційно-цифрової економіки України .....                | 350        |
| 4.3. Графічне моделювання впливу розмірів податкових ставок на тінювізацію національної економіки .....  | 364        |
| 4.4. Інноваційний аспект податкового планування на мікрорівні .....  | 372        |
| 4.5. Податкова гармонізація як одна з умов становлення економіки інноваційного типу в умовах інституціонально-структурних змін.....              | 379        |
| <b>ВИСНОВОК .....</b>  | <b>388</b> |
| <b>ДОДАТКИ .....</b>   | <b>391</b> |
| Список літературних джерел.....  | 406        |

## ВСТУП

*Ніщо не вимагає стільки мудрості і розуму, як визначення тієї частини, яку у підданих забирають, і тієї, яку їм залишають.*

*Шарль-Луї де Секонда Монтеск'є, французький просвітитель, правознавець, філософ*

Здійснення економічних і соціальних перетворень, досягнення економічного зростання та надання державою громадянам управлінських послуг на високому рівні, просування України в напрямі європейської інтеграції – все це можливо лише за умов створення ефективної системи державного управління, що відповідає стандартам демократичної і правової держави із соціально орієнтованою ринковою економікою.

Ефективність податкової системи, її прийнятність для суспільства є одним із ключових чинників економічного розвитку кожної країни та успішного проведення реформ в інших сферах суспільного життя. Саме тому уряд України приділяє значну увагу реформуванню податкової системи, що проводиться у тісній співпраці та за підтримки світового співтовариства.

Водночас, запозичуючи досвід інших країн у цій сфері, потрібно враховувати, що неможливо винайти універсальну формулу ефективної роботи податкової служби, яка б спрацювала в усіх без винятку країнах, навіть тих, які перебувають на однакових етапах розвитку. Кожна країна має свої соціальні цінності, зумовлені історичними, культурними, політичними, територіальними, економічними та іншими особливостями, що визначають різні моделі побудови податкових систем. Водночас, досвід інших держав цінний тим, що наочно підтверджує можливість створення ефективно діючих податкових служб.

У всі часи і в усіх народів державно організоване суспільство не могло і не може обходитись без такого важливого соціального інституту, як система оподаткування. Завдяки податкам держава має можливість накопичувати і зосереджувати матеріально-фінансові ресурси, необхідні для її функціонування: управління суспільними справами, підтримання громадського правопорядку, проведення господарської діяльності, вирішення різноманітних соціальних проблем і питань духовно-культурного життя, оборони країни.

Податки є основою формування бюджету держави, завдяки якому вона здійснює видатки на різні суспільні потреби. Податки – це атрибут і прерогатива держави. Оскільки держава є інститутом загальносуспільного представництва, то й її невід'ємна складова – податки, мають загальносуспільну сутність.

Ті чи інші потреби і проблеми суспільства завжди визначали певну кількість й розміри податків та різні форми їх збирання. Коли наставали сприятливі умови життя, податковий тягар спадав. У всі часи існувала

Наукове видання

**КРАУС КАТЕРИНА МИКОЛАЇВНА,**  
кандидат економічних наук,  
e-mail: k23k@ukr.net

**КРАУС НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА,**  
доктор економічних наук, доцент  
e-mail: k2205n@ukr.net

**РЕТРОСПЕКТИВА І СУЧАСНІСТЬ ОПОДАТКУВАННЯ ІІ  
УКРАЇНИ ТА ЗА КОРДОНОМ**

МОНОГРАФІЯ



Підписано до друку 12.12.2018. Формат 60x84 1/16.  
Папір офсетний. Друк цифровий. Ум. друк. арк. 26,25.  
Тираж 350 прим.

Віддруковано в Видавництві ТОВ «Аграр Медіа Груп»  
04080, м. Київ, вул. Новокостянтинівська, 4А  
Тел.: 044 361 53 06, e-mail: info@agrarmedia.com  
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи  
до Державного реєстру видавців ДК №3651 від 22.12.2009  
www.agrarmedia.com